

До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.27

у Львівському національному

університеті імені Івана Франка

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
дійсного члена (академіка) Національної академії
правових наук України,

Заслуженого діяча науки і техніки України

Кохановської Олени Велеонінівни,

професора кафедри цивільного права

Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка
на дисертацію

ІЛЬКІВА ОЛЕГА ВАСИЛЬОВИЧА

на тему:

**«ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЧОВИХ ПРАВ В ЦИВІЛЬНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ»,**

подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук зі спеціальності

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право ; міжнародне приватне право (081 – Право)

Актуальність дослідження О. В. Ільківа, присвяченого проблемам регулювання речових прав в цивільному законодавстві України, пояснюється рядом аргументів. Передусім, в роботі йдеться про такі класичні для цивільного права інститути як право власності і обмежені речові права, що в усі часи пов'язано у цивілістиці із передовими позиціями наукового пошуку, а в часи незалежності України, що характеризуються процесами євроінтеграції, гармонізації вітчизняного законодавства до законодавства країн ЄС, це стає актуальним як ніколи. Сучасний період додатково надає стимули для пошуку нових і апробації вже відомих рішень завдяки процесам рекодифікації (оновлення) Цивільного кодексу України.

Автор аналізує пропозиції з модернізації норм ЦК України, викладені у Концепції оновлення Цивільного кодексу і в ряді випадків погоджується, в ряді – полемізує із її розробниками. В результаті О. В. Ільків акцентує увагу не лише на інституті речових прав, але і на ряді інших інститутів та підгалузей цивільного права, протиставляючи результати своєї кропіткої праці спробам внесення необдуманих і несистематичних змін, яких зазнав чинний ЦК України за роки його доповнення і змін, не узгоджених із доктриною цивільного права, практикою, яка формувалась у питаннях, які обрав для вивчення дисертант.

Сама назва роботи «Проблеми регулювання речових прав в цивільному законодавстві України» чітко і недвозначно акцентує увагу на тематиці, меті і головних завданнях дисертації.

Слід зазначити, що в сучасній цивілістичній науці висловлюються різні точки зору не лише щодо таких відносно нових для вітчизняного законодавства конструкцій як довірча власність і деякі забезпечувальні речові права, але і щодо усталених інститутів права власності і обмежених речових прав.

У зв'язку з цим, слід визнати безперечно актуальним звернення О.В. Ільківа до проблем розуміння об'єктів речових прав, можливостей розширення переліку юридичних фактів виникнення права власності та інших речових прав; з'ясування питань правової природи речових прав, виникнення або перехід яких пов'язані із відповідними юридичними фактами; до проблем розширення можливостей застосування речових способів захисту і визначення критеріїв диференціації речових прав на окремі види та ряд ін.

Актуальність дисертаційного дослідження О. В. Ільківа полягає, окрім зазначеного, також у тому, що ним чітко з'ясовано місце речових відносин у регулюванні відносин статики і динаміки цивільного обороту, комплексно вирішена проблема вдосконалення самого механізму регулювання відносин власності і речових прав з урахуванням тенденцій оновлення Цивільного кодексу України.

Про актуальність теми дослідження переконливо зазначає і сам автор у вступі до підготовленої ним наукової роботи: «Відносини власності та пов'язані з ними речові права становлять економічну основу будь-якої суспільної формaciї. Зміна зasad регулювання відносин власності, як правило, приводила до певних соціальних катаклізмів, наслідком яких були прискорення розвитку продуктивних економічних сил або навпаки настання стагнаційних процесів залежно від ефективності механізму правової регуляції» (с. 20 дисертації).

Враховуючи зазначене, дисертаційне дослідження О. В. Ільківа можна назвати грунтовним джерелом ідей і пропозицій, які можуть бути використані і вже використовуються в процесі удосконалення як теоретичних напрацювань, так і законодавчих конструкцій у сфері речових прав у період оновлення цивільного законодавства, а отже не лише актуальним, але і своєчасним.

Автор показав глибоке розуміння нагальних заходів для приведення цивільного законодавства у питанні речових прав до стану, який би відповідав економічним і соціально – правовим потребам українського суспільства, реальному стану перетворень, які відбуваються в країні і світі.

Слід зазначити, що докладно і неодноразово проблеми регулювання відносин у сфері речових прав ставали предметом досліджень або їх частини у роботах представників як вітчизняної, так і зарубіжної правової думки, тому можна констатувати, що речовим правам і праву власності уваги приділялось в спеціальній літературі в цілому достатньо в усі часи.

Так, серед наукових праць докторського рівня можна назвати відомі усім цивілістам монографічні дослідження: В. І. Борисової, Г. В. Буяджи, В. А. Васильєвої, А. А. Герц, О. В. Дзери, А. С. Довгерта, М. М. Дякович, Ю. О. Заіки, В. М. Коссака, Р. А. Майданика, З. В. Ромовської, Е. О. Харитонова, В. В. Цюри, Я. М. Шевченко та багатьох інших.

Практично усі роботи, які заслуговують на увагу в розрізі теми дослідження, зокрема такі, які підготовлені сучасними вітчизняними

цивілістами з моменту набуття незалежності Україною, автором детально проаналізовані і зазначені на сторінках 20 - 21 дисертації, в її тексті, а також у списку використаних джерел на сторінках 413 - 444 дисертації.

Втім у роботах, які були написані в Україні щодо регулювання відносин у сфері речових прав до цього часу не ставилося за мету розробити концептуальні положення та загальнотеоретичні засади до розуміння об'єктів речових прав, розширення переліку юридичних фактів виникнення права власності та інших речових прав, з'ясування правової природи речових прав, їх виникненню або переходу, визначення критеріїв диференціації речових прав на окремі види, вибору і здійснення способів захисту права власності та суб'єктивних речових прав, як це зроблено у дисертаційному дослідженні О.В. Ільківа.

Крім того, можна погодитись із думкою автора, який вважає, що вимоги оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України визначені Концепцією оновлення Цивільного кодексу України диктують необхідність подальшого комплексного дослідження проблем права власності та речових прав з врахуванням викликів розвитку цивільного обороту, упорядкування та захисту цих прав на сьогоднішньому етапі еволюції суспільно-економічних процесів» (с. 21 дисертації).

Аналізуючи зміст дисертації О. В. Ільківа, можна констатувати, що дисертантом вирішено важливу наукову проблему сучасного розуміння речових прав в умовах оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України, а також класифікації та визначення особливостей правового режиму окремих речових прав на сучасному етапі розвитку суспільно-економічних відносин. Основні наукові висновки автор спрямував не лише на розвиток доктрини цивільного права, але надав важливі практичні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства в обраній для дослідження сфері.

Сформулювавши *мету* дослідження, а саме - з'ясування правової природи речових відносин та їх місце в регулюванні статики та динаміки

цивільного обороту (с. 22 дисертації), автор поставив перед собою низку завдань, які допомогли йому повною мірою досягти їх комплексного вирішення, зокрема таких, що пов'язані з вдосконаленням механізму регулювання відносин власності та речових прав в контексті оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України (с. 22 дисертації), а саме здійснити аналіз сучасних тенденцій еволюції законодавства у сфері регулювання речових прав; систематизацію речових прав за різноманітними критеріями; узагальнити суттєві характеристики правової природи речових прав; розкрити особливості правового режиму окремих об'єктів речових правовідносин; з'ясувати місце речових прав на чуже майно в системі речових прав; обґрунтувати речово-правову природу окремих видів забезпечення належного виконання зобов'язань; дослідити зміст поняття «довірча власність» та підстави її виникнення; проаналізувати взаємозв'язок речових та зобов'язальних майнових прав; з'ясувати перелік цивільно-правових способів захисту речових прав; встановити особливості застосування речово-правових та зобов'язально-правових способів захисту речових прав та ряду ін. (с. 22 дисертації).

Виходячи із аналізу змісту дисертації, яка була проведена нами в якості опонента, можна дійти висновку, що автор чітко визначив *об'єкт свого дослідження* як комплекс правовідносин, що виникають між власниками матеріальних об'єктів та титульним або фактичним володільцями речових прав, пов'язаних (похідних) з цими речами (с. 22 дисертації), так само як і його *предмет* - теоретичні та практичні питання правового регулювання речових правовідносин в цивільному законодавстві України (с. 22 дисертації).

Вирішенню сформульованих задач, у свою чергу, сприяло використання як загальнонаукових, так і спеціально - правових методів наукового пізнання, серед яких найбільш ефективними виявилися: діалектичний; історико-правовий; системно-структурний, порівняльно-

правовий, формально-логічний; моделювання, аналізу та синтезу; логіко-правовий; герменевтико-правовий та ряд ін.

Науково – теоретичною та емпіричною основою дослідження стали праці фахівців у галузі цивільного права, загальної теорії держави та права, інших галузевих правових наук, а також норми Конституції України, акти цивільного законодавства України, інші нормативно – правові акти та законодавство зарубіжних країн, судова практика тощо.

Дисертація О. В. Ільківа пов'язана з відповідними науковими темами, програмами, планами державного рівня, державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки і законодавства, визначеними Верховною Радою України, а також з розробкою основних проблем цивільного права, що здійснюються за науковими програмами, затвердженими Національною Академією правових наук України.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної тематики кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука на 2019-2021 роки «Проблемні питання уніфікації цивільного законодавства України з правом ЄС». Дисертація містить додаток - список опублікованих праць за темою дисертації (с. с. 444 – 448 дисертації).

Структура роботи обумовлена визначеною метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Праця складається із анотації, вступу, п'яти розділів, поділених на двадцять підрозділів, висновків до підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг рукопису становить чотириста сорок вісім сторінок, з яких основного тексту – триста дев'яносто п'ять сторінок, список використаних джерел налічує триста двадцять два найменування і займає тридцять сторінок.

Практично всі розділи та підрозділи роботи, висновки і положення, що винесені на захист, викладені достатньо повно і логічно, а саме дослідження

є перспективним для подальшого аналізу тематики, до якої звернувся автор. Результати наукового аналізу докторанта будуть витребуваними для розвитку теорії цивільного права і законодавства. Положення рукопису можна визнати вагомими, методологічно вірно викладеними грамотною юридичною мовою.

Розділ перший дисертації, присвячений загальнотеоретичній характеристиці речових прав (с. 31 – 81 дисертації), складається із трьох підрозділів, в яких дисертант послідовно аналізує право власності та речові права в системі цивільних відносин (с.31 – 45 дисертації), правову природу речових прав (с.45 – 64 дисертації) і систему речових прав (с.64 – 79 дисертації).

У розділі другому, в якому аналізуються речові права на чуже майно (с.81 – 211 дисертації), автор приділяє увагу проблемам права володіння (с.81 – 96 дисертації), праву володіння як передумові набуття права власності за набувальною давністю (с. 96 – 117 дисертації), праву користування (сервітуту) (с. 117 – 143 дисертації), праву користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітезису) (с. 143 – 165 дисертації), праву забудови земельної ділянки (суперфіцію) (с. 165 – 187 дисертації), припиненню речових прав на чужі речі (с. 187 – 207 дисертації).

Глибоко досліджуються питання довірчої власності у Розділі третьому дисертації (с. 211 – 255 дисертації). Перший підрозділ цього розділу присвячений правовій природі довірчої власності (с. 211 – 224 дисертації), другий – договору управління майном як підставі виникнення довірчої власності (с. 224 – 240 дисертації), третій – інвестиційному договору як підставі виникнення довірчих відносин (с. 240 – 252 дисертації).

Насичений аналітикою, дискусійними питаннями і власними висновками є Розділ четвертий дисертації – «Забезпечувальні речові права» (с.255 - 331), в якому здійснюється загальна характеристика забезпечувальних речових прав (с. 255 –265 дисертації), аналізується застава як вид речового права (с.265 – 285 дисертації) та іпотечні речові відносини

(с.285 - 308 дисертації), право притримання (с.308 - 318 дисертації) і забезпечувальна довірча власність (с. 318 – 327 дисертації).

У розділі п'ятому дисертант приділив увагу захисту речових прав (с. 331 – 401 дисертації), а саме: загальній характеристиці способів захисту речових прав (с.331 - 345 дисертації), речево – правовим способом захисту (с. 345 - 374 дисертації); зобов'язально – правовим способом захисту речових прав (с.374 - 398 дисертації).

Висновки після кожного з розділів і загальні висновки до роботи свідчать про отримані автором грунтовні результати наукових пошуків і про самостійний творчий процес, який їм передував (сторінки 79 - 81; 297 – 211; 252 – 255; 327 – 331; 398 – 401; 401 - 413 дисертації).

Отже, аналіз значного переліку теоретичних і практичних проблем, а також норм чинного законодавства, судової практики з проблем речових прав дозволив О. В. Ільківу творчо підійти до розкриття теми, кваліфіковано оцінити отриману інформацію, переконливо довести свою думку в процесі дискусії з авторами робіт, присвячених основним проблемам, які аналізувались в дисертації. В рукописі практично немає обтяжливих граматичних конструкцій, які б заважали з легкістю сприймати зміст тексту наукової праці. Останнім пояснюється і цілісне позитивне враження від дисертації, її вагомі науково – теоретичні і практичні результати, які є новими або містять необхідні для такого виду робіт ознаки наукової новизни.

Загалом, зміст дисертації свідчить про здібність автора до грунтовних наукових пошуків, до аналізу спірних, дискусійних питань, вміння відбирати, ретельно аналізувати і вдало узагальнювати різноманітні літературні і нормативні джерела, практичні приклади, і, як наслідок, формулювати обґрунтовані висновки і рекомендації.

Основну проблематику дослідження О.В.Ільківа складають найбільш витребувані на сучасному етапі розвитку речових відносин проблеми загальнотеоретичної характеристики речових прав, речові права на чуже майно, довірча власність, забезпечувальні речові права та

захист речових прав. Без аналізу практики, зокрема судової, автору не вдалося б справитися із амбітними завданнями, які він перед собою поставив.

Аналізуючи змістовну частину ідей і пропозицій автора, передусім можна підтримати в цілому концептуальний підхід дисертанта до комплексного дослідження проблематики речових прав в умовах оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України, до здійснення класифікації та визначення особливостей правового режиму окремих речових прав на сучасному етапі розвитку суспільно-економічних відносин.

Заслуговують на схвалення вперше обґрунтовані у дисертації висновки, які подані О. В. Ільківим як перший рівень новизни на сторінках 23 – 26 дисертації, передусім, сучасне розуміння речових прав, які він розглядає як похідні від права власності, зміст яких становлять повноваження володіння, користування та розпорядження в межах визначених законом та договором з власником (с. 24, 31 – 81 дисертації).

Новим і належно обґрунтованим є висновок про те, що норми речового права визначають правовий режим майнових цінностей у цивільному обороті. Такий висновок підсилюється ідеєю про те, що поняттям правового режиму охоплюється поєднання методів, способів та сукупності норм, які встановлюють порядок здійснення правомочностей власника стосовно свого майна (с. 24 дисертації). Крім того, переконливо доведені в тексті дисертації зазначені вище повноваження, що визначають правомочності власника в речовому та зобов'язальному аспекті і становлять суть суб'єктивних повноважень щодо володіння, користування і розпорядження речовими правами.

Заслуговує на підтримку зроблений на підставі переконливих аргументів висновок В. О. Ільківа про те, що в основі речових прав на чуже майно лежить можливість користування певним матеріальним благом поряд з власником. Автор здійснив глибокий аналіз, щоб вперше стверджувати про те, що залежно від змісту речових прав можна виокремити правомочності,

якими охоплюється лише володіння або сукупність повноважень володіння та користування. При цьому право розпорядження суб'єктивним речовим правом, на його думку, може мати місце, якщо це передбачено договором між власником та суб'єктом речового права, або таке право встановлено законом (с. 24, 81 – 211 дисертації).

Можна передбачити схвальне сприйняття науковою спільнотою і здійснену і вперше обґрунтовану класифікацію речових прав за рядом ознак: підставами виникнення речових прав, їх змістом, строком тривалості, можливістю бути об'єктом цивільного обороту, суб'єктним складом, оплатністю чи безоплатністю первинних, та похідних, приватних або публічних (с. 24 - 25, 64 – 78, 79 – 81 дисертації).

Автор переконливо доводить у Розділі другому дослідження і на протязі всієї роботи, що в аспекті давнісного панування «володіння» слід розглядати як суб'єктивне цивілістичне право у вигляді фактичного владарювання над річчю, що до виникнення права власності за набувальною давністю володілець матеріального об'єкту має речове право володіння, а також що юридичним фактом, на підставі якого відбувається трансформація речового права володіння у суб'єктивне право власності є рішення суду або уповноваженого державного органу чи органу місцевого самоврядування за наявності підстав, встановлених законом (с. 25, 81 - 96 дисертації). Такий висновок може отримати підтримку робочої групи із оновлення цивільного законодавства України.

Вперше обґрунтовано в роботі висновок про те, що право на забудову (суперфіцій) слід розглядати як законодавчо забезпечену можливість і здатність особи в рамках містобудівної діяльності отримувати дозвільну документацію, погодження умов приєднання до джерел енерго-, водо-, газопостачання, підготовки проектно-кошторисної документації (с. 25, 165 – 187 дисертації). Дійсно, перераховані автором можливості набули актуальності в нашій державі, особливо в останні роки, що потребує теоретичної підтримки і практичної реалізації.

Імпонує ретельно уперше запропонований і обґрунтований висновок про те, що право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) необхідно встановлювати на підставі нотаріально посвідченого договору, укладеного між власником і особою – користувачем (с.25, 141 – 165 дисертаций).

Особливо позитивне враження справляють переконливі аргументи, які автор висуває на користь своєї тези щодо права заставодавця (іпотекодавця) розпоряджатися предметом застави (іпотеки), за умови повідомлення про відчуження заставодержателя (іпотекодержателя) (с. 24 дисертації). Можна підтримати у зв'язку з цим аргументи автора про те, що заставодавець (іпотекодавець) не має права без згоди кредитора відчужувати предмет застави (іпотеки) іншій особі, якщо така заборона передбачена в договорі на підставі якого виникили забезпечувальні відносини або в застереженні донього про задоволення вимог у позасудовому порядку, шляхом передання заставленого майна у власність заставодержателю (іпотекодержателю) (с. 285 – 308 дисертації).

Слід погодитись з автором у питанні про доцільність встановити у законодавстві можливість набуття права власності кредитором на речі (майно), які були предметом договору у разі невиконання боржником обов'язку із сплати ціни роботи або іншої суми належної кредитору і з тим, що порушення речових прав матиме наслідком застосування цивільноправових способів захисту, які залежно від наслідків та характеру правопорушення будуть диференціюватися на речово-правові та зобов'язальні (с. 25 – 26 дисертації). Автор навів достатньо аргументів на користь наведених висновків і висновку про те, що порушення умов договору про передання у володіння (користування) речей може мати наслідком пред'явлення майнової вимоги щодо захисту речового права (с. 331 – 401 дисертації).

Належно обґрунтовано і вдало сформульовано також ряд запропонованих дисертантом положень, які ним удосконалені, серед яких,

зокрема: положення про те, що економічне панування над річчю включає повноваження, які врегулюванні в рамках інституту права власності; розуміння юридичного аспекту фактичного володіння і самостійного суб'єктивного речового права володіння; визначення підстав набуття права власності за набувальною давністю, а саме те, що для набуття права власності за набувальною давністю достатньо відкритості та безперервності володіння і про необхідність з дефініції ст. 344 ЦК України виключити вимогу «доброчесності» (особливо виходячи із розуміння загальних зasad цивільного права ст.3 ЦК України); поняття термінів «обтяження» та «обмеження» права власності через призму положень сервітутного права (с. 26 – 27 дисертації).

Серед положень, які отримали подальший розвиток, перспективу мають сформульовані і належно доведені автором висновки про те, що сервітут, як правова конструкція, надає можливість права обмеженого користування чужою річчю, допускаючи реалізацію окремих правомочностей належних власнику щодо володіння, користування та розпорядження; про необхідність розширення переліку речових прав на чуже майно, зокрема узуфруктом; про розуміння суперфіцію як права надати земельну ділянку в користування для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель для використання (експлуатації) відповідно до цільового призначення; щодо теорії речової природи застави (іпотеки), в зв'язку з чим право застави (іпотеки) розглядається автором як обтяження речі (об'єкта майнового права) і підлягає слідуванню за ним у разі переходу до іншого власника та ряд ін. (с. 27 – 28 дисертації)

Звернемо увагу, що наукова робота О. В. Ільківа містить також значний перелік висновків і пропозицій, які автор не виносить на прилюдне обговорення як положення новизни, але вони чітко сформульовані ним у тексті дисертації і висновках – узагальнюючих і до підрозділів, що

підкріплює позитивне враження від дисертації в цілому, переконливо свідчить про значну творчу складову підготовленої праці.

Водночас необхідно відзначити, що дисертаційне дослідження містить певні дискусійні положення, які викликають відповідні заперечення або вимагають додаткової аргументації, змістовних пояснень:

1. Перераховуючи дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем речового права на с.20 – 21 вступу до дисертації, О. В. Ільків грунтовно і достатньо повно перераховує імена вітчизняних науковців, які досліджували в своїх працях питання регулювання речових відносин, підстави виникнення права власності, захисту права власності та речових прав, концептуальні проблеми оновлення інституту права власності та речових прав в сучасних умовах переходу до ринкової економіки в незалежній Україні, але не згадує класиків цивілістики і теоретиків права, які в різні, в тому числі давні часи, сформували доктрину речових прав, так само як і зарубіжних авторів, тому створюється враження, що інститут речових прав з'явився в цивільному праві максимум у минулому столітті і тільки на території України. Виходячи із цього, хотілося б почути, роботи яких авторів з історичної точки зору, а також які зарубіжні правознавці, зокрема цивілісти, надихали дисертанта під час написання роботи.
2. Аналіз формулювання теми дослідження, а потім його об'єкту, предмету, мети і завдань, дає підстави для запитання – чи дійсно автор мав на увазі висвітлити проблеми «регулювання речових прав» чи все – таки проблеми регулювання речових *відносин*? Мова йде про «вдосконалення механізму регулювання відносин власності та речових прав» (с. 22 дисертації (мета дослідження)), про «проблеми регулювання речових прав» (титульна сторінка дисертації), про «комплекс правовідносин, що виникають між власниками

матеріальних об'єктів та титульним або фактичним володільцем речових прав, пов'язаних (похідних) з цими речами» (с. 22 дисертації (об'єкт дослідження)), чи про «правове регулювання речових правовідносин» (с. 22 дисертації (предмет дослідження), як зазначено у автора? Останнє загалом звучить тавтологією, оскільки зазвичай йдеться про правове регулювання відносин, а не правовідносин. В роботі йдеться про те, що за результатами дисертаційного дослідження сформульовано концепцію *регулюванні речових відносин* в умовах оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України (анотація до автореферату дисертації – с. 28) чи «сформульовано концепцію цивільно-правового регулювання речових прав в системі законодавства України в умовах оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України (анотація до дисертації)? Бажано уточнити, зокрема, виходячи із розуміння і застосування категорії «регулювання» в теорії права.

3. Потребують пояснення під час захисту дисертації недостатньо зрозуміло сформульоване положення новизни, яке удосконалене автором у п.14 на стор. 26 дисертації щодо поняття правомочностей як елементів змісту права власності, що є самостійними об'єктами цивільних прав, оскільки дисертант у цьому пункті новизни стверджує, що вони набувають у цьому випадку «уречевленого виразу і стають предметом цивільного обороту». Те саме стосується положення, яке в роботі дістало подальшого розвитку, щодо необхідності введення у законодавство заборони передання права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб в заставу - а саме те, що вона повинна стосуватися всіх випадків емфітезису незалежно від виду власності земельної ділянки (п. 21 на с.24 дисертації).
4. Дискусійним, а тому таким, що має бути доведеним більш ґрунтовно, є висновок автора про те, що перелік правомочностей, які складають

зміст суб'єктивного права власності не мають категоричних ознак абсолютності. Словосполучення «категоричних ознак» саме по собі викликає запитання. Так само, як і твердження дисертанта про те, що аналіз речових правомочностей свідчить, що практично всі вони в об'єктивному сенсі можуть бути об'єктами розпорядчих правочинів (п.1 на с.24 дисертації).

5. Потребує додаткового пояснення під час захисту дисертації висновок першого рівня новизни про те, що речові права «постійно змінюються за своєю змістовою суттю», а також твердження про те, що відхід від концепції абсолютності права власності зумовлюють необхідність розширення переліку речових прав, які в сучасний період не може вважатися закритим (п.3 на с. 24 дисертації). Хоча твердження автора про те, що переход речових повноважень від власника до володільця здійснюється в рамках зобов'язального права, а їх зміст та особливості визначаються також нормами, що регулюють речові відносини, - цілком зрозумілі і належно доведені в дисертації (с. 31 – 81 дисертації).
6. Формулювання положення новизни, серед тих, які набули подальшого розвитку, в якому йдеться про «розуміння правових наслідків підстав припинення користування речовими правами», - потребує пояснення і термінологічного уточнення в аспекті договору (чи договорів), про який (які) іде мова, особливо якщо «припинення користування речовими правами, що виникли на підставі договору повинно здійснюватися в порядку встановленому для договірних відносин з врахуванням норм речового права» (п. 22 на с.27 дисертації).
7. Більше уваги автору необхідно було приділити у процесі написання дисертації зasadничим принципам, які містяться у Модельних принципах європейського приватного права (DCFR), зокрема для

формування пропозицій щодо вдосконалення положень ЦК України з метою оновлення його норм.

8. Не всі положення новизни, які удосконалені, або набули подальшого розвитку дають уявлення про внесок самого дисертанта, наприклад, положення щодо особливостей застосування речово-правових та зобов'язальних способів захисту суб'єктивних речових прав (п.25 на с.27 дисертациї), або поняття правових наслідків визнання правочинів (договорів), які опосередковують передання речей (речових прав) іншим суб'єктам недійсними (п.26 на с. 28 дисертациї), чи положення, що власник земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель має право на відшкодування майнової та моральної шкоди у зв'язку із зниженням цінності цих об'єктів у результаті протиправної діяльності, що призвела до таких наслідків (п.27 на с.28 дисертациї). Тому можна прогнозувати, що пояснень щодо особистого внеску дисертанта для отримання такими науковими положеннями подальшого розвитку, будуть потребувати усі, хто знайомиться з дисертацією.

Наведені вище зауваження носять переважно дискусійний, або уточнюючий характер, спрямовані на подальші дослідження, а тому суттєво не впливають на якість роботи і не знижують її загальної позитивної оцінки. Основні положення дослідження, розроблені рекомендації та сформульовані висновки дозволили достатньо повно розкрити тему дисертаційного дослідження, запропонувати дійсно цікаві і перспективні шляхи вирішення проблем регулювання речових відносин.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи можуть стати основою для подальших наукових досліджень проблем речових відносин і речових прав, регулювання цих відносин та є основою для подальшого формування та вдосконалення вітчизняної доктрини приватного права.

Сформульовані в дисертації пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства можуть знайти втілення в розробці нових і вдосконаленні існуючих нормативних актів України у сфері речового права, особливо у процесі оновлення ЦК України. Практичні висновки та рекомендації сприятимуть покращенню правозастосовної практики в процесі забезпечення єдності застосування норм права щодо речових прав.

Матеріали роботи можуть бути використані в навчальному процесі для підготовки навчально-методичного забезпечення (підручників, навчальних посібників тощо) і викладання відповідного нормативного чи спеціального курсів, окремих тем у розрізі цивільного, зокрема речового права, а також ряду спеціальних цивілістичних дисциплін. Положення дисертаційної роботи використовуються під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Речове право», «Право власності» у різних навчальних закладах, зокрема в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука та при підготовці відповідних навчальних посібників, підручників тощо.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію під час низки науково-практичних конференцій та інших наукових заходах, обговорювалися на розширеному засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне, 29.06.2021), були обговорені на розширеному засіданні відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України (м. Київ, 17.11.2021).

Основні теоретичні положення і результати наукового дослідження висвітлено у 34 публікаціях, з яких одна одноосібна монографія «Речові права в умовах новелізації цивільного законодавства України» (Рівне, О. Зень, 2021 р., 456 с.), 22 статті у фахових виданнях, у тому числі 8 – в іноземних виданнях, тези виступів на 11 науково-практичних конференціях, круглих столах.

Дисертація та усі публікації автора оформлені відповідно до встановлених МОН України вимог і повністю відображають основні положення, зміст та результати дисертаційного дослідження.

Отже, підsumовуючи, можна зазначити, що дисертація **Олега Васильовича Ільківа** «*Проблеми регулювання речових прав в цивільному законодавстві України*» є завершеною науковою працею, в якій містяться вагомі наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу теоретико-прикладну проблему регулювання речових відносин і, як наслідок, здійснення речових прав, вирішують найбільш важливі теоретичні і практичні проблеми, пов'язані із визначенням правової природи речових прав, їх класифікацією, а також із формулюванням пропозицій щодо оновлення вітчизняного цивільного законодавства загалом та рекодифікації ЦК України у сфері речових відносин і речових прав.

Дисертація **Ільківа Олега Васильовича** на тему: «*Проблеми регулювання речових прав в цивільному законодавстві України*» виконана належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – **Ільків Олег Васильович** - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри цивільного права
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

О.В.Кохановська

Дисертація та усі публікації автора оформлені відповідно до встановлених МОН України вимог і повністю відображають основні положення, зміст та результати дисертаційного дослідження.

Отже, підsumовуючи, можна зазначити, що дисертація **Олега Васильовича Ільківа** «*Проблеми регулювання речових прав в цивільному законодавстві України*» є завершеною науковою працею, в якій містяться вагомі наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу теоретико-прикладну проблему регулювання речових відносин і, як наслідок, здійснення речових прав, вирішують найбільш важливі теоретичні і практичні проблеми, пов'язані із визначенням правової природи речових прав, їх класифікацією, а також із формулюванням пропозицій щодо оновлення вітчизняного цивільного законодавства загалом та рекодифікації ЦК України у сфері речових відносин і речових прав.

Дисертація **Ільківа Олега Васильовича** на тему: «*Проблеми регулювання речових прав в цивільному законодавстві України*» виконана належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – **Ільків Олег Васильович** - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри цивільного права
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

О.В.Кохановська